

rövides, velős és mégis világos előadása, korszakot alkotó pæagogiai elvei megérdemlik, hogy közkinccsé legyenek, hogy munkáit minden magyar tanító olvashassa és olvassa is.

(Petrovác.)

MATTHÆIDESZ GYÖRGY.

METHODIKAI MEGJEGYZÉSEK AZ ALSÓFOKÚ LATIN NYELVI TANÍTÁSHOZ.

A kire a sors a latin nyelv tanítás sisyphusi munkáját mérte, az, kivált a tanév elején, a kétségbeesés bizonyos nemével kutatja át a szaklapokat; vajjon nem talál-e valahol valamire való praktikus útmutatást, egy kis hasznos, kipróbált arcanumot annak a hétfejú szörnynek a legyőzésére, melyet «eredménytelenségnek» hívnak. Természetszerint azokat a dolgozatokat nézzük át legelőbb melyek a kezdő latin nyelvtanítás *methodikai* oldalát világítják meg, a mennyiben ezek a dolgozatok kétségkívül a legközelebbi, érintkezésben állanak magával az iskolai élettel. De ámbár ily módon bennök az *életszerűség* többnyire hiven tükröződik vissza, *életrevalóság* dolgában bizony nem mindig állják meg a sarat. Mindamellettt így is gyümölcsöző tanulmányozásuk, mert a kritikát provokálja és üdvös egybevetésekre ad alkalmat, melyek csak kedvőzen hathatnak a didaktikai ügyesség fejlesztésére.

Ezuttal két ilyen methodikai összeállítást kívánok szóbeszéd tárgyává tenni, illetőleg hozzájuk egy pár kritikai megjegyzést fűzni.

I. Az egyik a Lehrproben und Lehrgänge 1895. jul. füzetében jelent meg e címmel: «Zum lateinischen Anfangsunterricht» D. Müldertől. Figyelemreméltóvá teszi a dolgozatot az a körülmény, hogy szerzője az inductionnak feltétlenül elsőséget ad. Szinte naiv dicséret ez, — de hiszen tudvalevő, hogy az inductio még mindig nem hódított annyi tért, a mennyire neki mint — kivált kezdő tanításnál — oly kiváló módszernek jogosan igényé lehet. Nemcsak minálunk dedukálnak még con amore széltiben és percipiáltatnak a szegény gyermekkel tücsköt-bogarat: akadnak bizony a schulmeisterek klasszikus hazájában is «rövid» úton járni szerető didakták, a kik mindenekelőtt egy csomó latin szót tanultatnak be s azokon nyaggatják a declinatiót, vagy pedig előbb a declinatiót adják be a tanulóknak és aztán fordíttatnak. A szerző felemlíti,

hogy egy latin órán jelen volt, a melyben egyebet sem tettek, csak declináltak. Nem áll ugyan módomban valamennyi iskolánkat ismerhetni, de attól tartok, hogy erre is csak rá lehet idézni azt a kopott mondást, hogy: *tout comme chez nous*.

A szerző az egész alsó fokú tananyagot tárgyalja, a fősúlyt természetesen a declinatiókra és conjugatiókra veti. A dolgozat főérdeme az anyag áttekinthető elrendezésében van, — mert egyes tételeiben, de meg az egész methodikai eljárásban nem találtam újat, meglepőt. Ellenben itt-ott akadnak egyes állítások, melyekhez nagyon is hozzáfér a túlhajtás vádja. — Egyes főtételei ezek: az inductió *egyes* mondatokból indul ki (tehát nem olyan formán, hogy egy nagyobb összefüggő egészből demonstráljuk az esetek sorát), mert fő elv, hogy előljár az *egyesnek* képzete, második sorban következik csak az összefüggő egésznek a felfogása. Nyelvtani kézikönyvre az I. osztályban (*sexta*) egyáltalában *nincs* szükség: * az olvasókönyv használata is a mennyire lehet korlátozandó. Kétségkívül túlhajtott állítás; én magam sem vagyok ugyan a grammatikának nagy barátja, kivált az alsó fokon, de teljes mellőzését már azért sem tartom helyesnek, mert a tanulónak grammatikai belátása máskülönbben nem nyer — hogy úgy mondjam — formális edzést, hanem maradna továbbra is valami esetlegesnek, rendszertelennek. Már az olvasókönyvet mi sehogy sem tudjuk mellőzni, hogy miért, azt már számtalanszor el mondták. Általában nem találjuk a jelen dolgozatban kellően hangsúlyozva az összefüggő olvasmány szükségességét. Hogy a fali táblát aztán minél gyakrabban használjuk és akrétát ne sajnáljuk, — azt már teljesen helyeseljük, valamint azt is, hogy csak keveset declináltassunk, legfőlebb összefoglaláskor.

A mi már most a tárgyalás módját illeti, az inductiót a szokásos módon kezdi (a szó jelentésének aláírása stb.) csakbogy, úgy látom, kissé nagyon körülményesen (alighanem ideális létszámú osztály lebegett szeme előtt). Sok gondot okoz neki az ablativus megértetése, «*der als ein ganz Fremdes in den Vorstellungskreis der Schüler hineintritt*» (85. l.), pedig mennyivel kedvezőbb itt a német fiú helyzete, mint a magyaré. Csak hasonlítsuk össze a következő alakokat: *in silva*, *in dem Walde* és: az erdőben. A német

* «... die (Gramm.) sollte kein Sextaner überhaupt besitzen oder gar im Schulranzen schleppen» 82. l.

fiú beéri ezzel a szabályal: «im Lateinischen kann der Dativ nicht nach einer Präposition stehen; was deutsch Dativ ist, muss lateinisch Ablativ werden». Mikor a magyarban sem dativus. sem præpositio nincs! Szinte nevetséges alapossággal tárgyalja a szerző a vocativust, mely néhány szó miatt grammatikáink ballasztját szaporítja, bár szerzőnk sem sorozza az esetek közé. Helyes eljárás, hogy a II. declinációnál (o csop.) az I.-vel azonos esetekből indul ki és hogy a III.-nál az egyes nominativust a végire hagyja következő sorrendben: 1. a tövel egyenlő nominativus 2. a megrövidített nom. és 3. az s-sel képzett nominativus. (87. l.)

A szóbőség megszerzésére újat alig mond; annál hevesebben ostorozza azt az eljárást, mely kivált a nagyobb szó-ismétléseknél divatos. Valóságos csapás a gyermekekre nézve, mely csak arra való, hogy a latint alaposan megújtassa. — Mint német specialitás megemlíthető az osztálynak együttes felmondása (Chorsprechen), melynek üdvös voltáról a szerző is szentül meg van győződve. Valeat quantum valere potest.

Az *igeragozás* tárgyalásáról régen ismert dolgokat mond el a szerző. Feltétlenül helyeseljük, hogy a rendhagyóságok feszegetése elmaradjon, mert ez az érdeklődés megölő betűje. Az «a verbo» mondásnak nem barátja kivált a kezdő fokon, azután pedig beéri a következő 3 alakkal: agere, egi, actus.* Ezzel összefüggésben azután igen kemény támadást intéz a szegény supinum ellen még pedig didaktikai okokból. Annyit mi is szívesen elismerünk, hogy a supinumot, mint olyat, a kezdő meg nem tudja érteni és kivált az infinitivustól megkülönböztetni, már azért sem, mert ahhoz sokkal több syntaktikai tudásra van szükség, mint a mennyivel a tanuló ezen a fokon rendelkezik. Mind a mellett tapasztalásom szerint kivált egyik szerepét igen könnyen appericipiálják már a II. oszt. tanulók, ha t. i. a mozgást jelentő igék mellett mint véghatározó áll («filios ablegavit venatum»); már az abl. nehezebben megy: «dictu foedissimum facinus narratur». Hogy aztán a nyelvtudomány hogyan vélekedik a supinumról, az

* Dr. Csengeri János-nak legújabban megjelent, igen használható latin nyelvtana ezen alakokon kívül még az agit és agens alakokat is fel veszi, de egyuttal felemlíti, hogy legfontosabb a fenti három. — Megemlíttük még, hogy tudunkkal ez az első, magyar nyelven megjelent latin nyelvtan, mely a *supinum-tövet* kiküszöböli (L. lent).

nem igen alterálja a didaktikai eljárást, mert pædagogiai szempontból különbség nincs abban, akár azt mondjuk, hogy a supinumból van képezve az o-tövü befejezett és beálló igenév, akár megfordítva. Amúgy persze azért kell tanítanunk, mert a tudomány azt vallja igaznak és helyesnek. (? Szerk.)

A dolgozatot néhány, a *pronomenek* és *számnevek* tanítására vonatkozó megjegyzés fejezi be. Az előbbi tárgykörre nézve megjegyzi, hogy ez az alsófokú tanításnak egyik igen nehéz fejezete (sehr schwieriges Kapitel). Mit szólna vajjon, ha a magyar birtokragokról sejtelmé volna?!

II. Míg az ismertetett dolgozat inkább csak a tananyag megértetésével (Darbietung) foglalkozik, annak fontos kiegészítő részét pedig t. i. a *begyakorlást* csak melleleg említi, addig a másik dolgozat épen a begyakorlásra nyújt néhány oly útmutatást, minőre még nem akadtam. Ezen próbaleczke címe: «Beiträge zu einem Stundenbilde des Lateinunterrichtes in der I. Classe» (Zeitschrift f. d. österr. Gym. 46. Ig. [1895] 652. s köv. l.), szerzője I. Rappold, bécsi tanár. A cél: beszédgyakorlat a tartalom kiemelésével. A szerző igen helyesen abból az elvből indul ki, hogy a tanulót már jókor a tartalom megfigyelésére szoktassuk. A dolgozat I. részében oly olvasmányt tárgyal, mely majdnem kizárólag konkrét gondolatkörben mozog: egy kertnek a leírásáról van szó a Steiner-Scheindler-féle lat. olvasókönyv alapján. A tanulók az olvasmányt már a könyvből tanulták. A tanár most *rajzolás* után mondatja el az olv. tartalmát. Lerajzoltatja ugyanis valamely ügyesebb tanulóval a falitáblára egyszerű geometriai idomokkal a villát, aztán köröskörül a kertet, aztán a kerttel szomszédos patakot, mely azt öntözi, továbbá a kertben végig húzódó utakat, melyeken a kert birtokosa barátjával sétálni szokott. Minden egyes mozzanatnál kérdéseket intéz a tanulókhöz (milyen a kert? mi folyik mellette? stb), melyekre a tanulók előbb anyanyelvükön, majd latinul felelnek. Végül leolvastatja ugyszólván a rajzról az olvasmány tartalmát latinul.

Ezt a szemléltető eljárást a szerző a II. részben már nem használhatja, mivel az olvasmány tisztán absztrakt fogalmak körül forog s így kevésbé érdekes. Tartalmánál fogva különben — a barátság-ról szól — nem igen alkalmas arra, hogy 10 éves fiúk tanulják (előfordul benne Achilles, Patroclus, Orestes, Pylades, Damon és Phintias). A cél itt is összefoglalás, de az eljárás maga koránt-

sem olyan czélszerű, mint az elsónél. Amott ugyanis maga a tanuló mondja el a rajz alapján az egyes mondatokat, míg itt éppen ama szemléltető alap hiánya folytán a tanár mondja el a latin mondatokat, melyeket a tanulók ismételnék és lefordítanak. Ily módon az eljárás egészen mechanikus lesz. Csak ott vesz a tanuló élénkebb részt a tárgyalásban, hol az egyes mondatok összefoglalására kerül a sor. A hiba, ismételjük, a nem ide való olvasmányban rejlik. A gyermek fantáziájának legmegfelelőbb az elbeszélés, vagyis az *egymásután*; nehezebb a *leírás* az egymás mellettiség, leginkább azért, mert míg amott a képzetek sora természetszerűen fejlődik az események fejlődésével, addig a leírásnál a képzetek sora nem szükségszerű, hanem esetleges, a mi a gyermeket megzavarja.* Még fokozódik a nehézség, ha a leírás absztrakt dolgokra vonatkozik, mint a jelen esetben. Már az itt érintett okok is összefüggő olvasmányt ajánlanak, mely latinul, a latin nép történetét tárgyalja.

A fenti próbaleczkének I. része a graphikai tanításnak — ha szabad magunkat így kifejeznünk — egyik tetszetős példája, de ép oly kevéssé általánosítható, mint a másik. Pedig éppen a begyakorlás érdekében felette kívánatosnak tartjuk, hogy erre nézve minél megbízhatóbb eljárásra tegyünk szert. Mert ha a latin nyelvtanítás sikertelenségének okait kutatjuk, első sorban arra kell bukkannunk, hogy *nincs elegendő időnk a megtanultak begyakorlására*,** inkább itt rejlik a nehézség, nem annyira a megértésben.

Ennek nézetem szerint csak egy orvosszere van: szorítsuk meg az I. osztály latin tananyagát olyan formán, hogy ebben az osztályban *csak a declinatiókat tanítsuk rendszeresen, az igeragozást pedig maradjon a II. osztályra*. Igealakok természetesen az I. oszt. olvasmányban is előfordulhatnak, de ne alkossunk még belőlük systemát ne tanultassunk még igeragozási paradigmákat. A többi nyelvtani anyag mind meg maradhatna (névmás, számnév stb), a II. osztály meg legyen tisztán *verbumos* osztály, cselekvő épűgy, mint szenvedő alakban, mi mellett azok az omi-

* A magyar olvasmányoknál is tapasztaltuk, hogy az elbeszélésszerű olvasmányokat sokkal jobban reprodukálják a tanulók, mint a leírásokat.

** Kivált népes (50—60 tanuló) osztályokban, minők rendszerint az I. osztályok.

nosus rendhagyó perf. és sup. tövek alaposan megrostálандók volnának.

Talán lesz még alkalmam ezt a javaslatot terjedelmesebben kifejtteni és megokolni, addig is ajánlom t. kartársaim figyelmébe.
(Miskolcz.)

WEBER ISTVÁN.

A NÉPTANÍTÓK LAPJA.*

A Néptanítók Lapja, mely 28-dik évfolyamának befejezéséhez közeledik, legközelebb közoktatási miniszterünk által reformáltatni fog. Talán nem cselekszünk tehát helytelenül, ha a felforgó kérdés megoldásához adalékot gyűjtünk néhány főbb pontnak mérlegelésével.

A Néptanítók Lapjának feladata, annak érdemes szerkesztője szerint az (I. N. L. XXVI. évf. 10—11. sz.), hogy mint élő kapocs, az az érző és mozgató idegszál, összekösse a fejet a tagokkal, a középpontot a peripheriával. Ez idegszál útján tudja meg mindig hazánk tanítósa nemcsak azt, hogy mit rendel a miniszter, hanem olykor azt is, a mit gondol és a mit érez. Az ő akaratát, gondolatait és érzelmeit elhelyezni a tanítók lelkébe és szívébe: ime, ez a mi szép feladatunk — egyik fele. A másik, a mely nem kevésbé szép, hogy vigyük el viszont a néptanítók gondolatait és érzelmeit is a mi fejünknek, a miniszternek lelkébe és szívébe! Ezt tekintette Gyertyánffy István főfeladatának a múltban és ezt jelölte ki a jövő számára is.

A Néptanítók Lapjának hivatásszerűen az összes népoktatási tanintézetek (óvodák, elemi, felső-, nép- és polg. iskolák, valamint tanítóképzők) ügyeivel kellene foglalkozni, mint a kormány intencióinak letéteményese és a tanítósa közóhajainak tolmácsa!

Nagy és nehéz feladat megoldására vállalkozott tehát a szerkesztő és bár ügybuzgalmát és szakképzettségét még ellenfelei is méltányolják, még sem kerülhette ki, hogy munkálkodása az érdekeltek kritikáját ne provokálja. E tekintetben Gyertyánffy esetről-esetre nyilatkozott és a kormány eddigelé mindenkor az ő pártjára állott. A midőn azonban a kritika b. Eötvös minisztersége alatt

* Felolvasta a szerző a M. Pæd. Társaságnak f. évi nov. 16-dikán tartott rendes havi ülésén.